
Samförståndsanda?

Ett stort antal kommentatorer i etermedia och tidningar prisade den anda av samförstånd som skulle ha präglat riksdagsdebatten vid Riksdagens öppnande. Det var mindre en debatt än partiöverläggningar, sades bland annat.

Debatten inleddes med att Ingvar Carlsson — efter att ha prisat världens bästa socialdemokrater för deras vilja att ta ansvar — gav en beskrivning av de misstag av regeringen (den nuvarande) som lett fram till krisen. Den hade arrogant avisat socialdemokraternas ekonomiska paket (det med höjda skatter och ökade offentliga utgifter, ni vet), den hade låtit de ondsinta marknadskrafterna fritt härja och hade in i det sista negligerat kristecknen. Herr Carlsson talade hånfullt om "den enda vägens" slut och om behovet av att ge politikerna en ökad roll i att reglera ekonomin.

Tonfallet i oppositionsledarens anförande var mycket aggressivt, i stark kontrast till regeringspartiernas. Innehållet tydde på att socialdemokraterna inget lärt och inget glömt. Eller var det rökridåer för att maskera reträtten?

Man kan emellertid undra över de positiva kommentarerna. Hörde man inte på vad Ingvar Carlsson sade? Eller är man avtrubbad av år av ohederlig retorik?

Den värsta förklaringen till att borgerliga tidningar tyckt sig höra samförståndsanda är att de tycker som Ingvar Carlsson, att det nu är på tiden att gå tillbaka till mer av regleringsekonomi, mer av social in- genjörskonst. Många ledarkommentarer om ett pånyttfött "mittsamarbete" tyder

på att partipolitiska ryggmärgsreflexer betyder mer än ekonomiska imperativ att återstarta tillväxten och ideologiska visioner om valfrihetens samhälle och individens frihet.

Men förklaringen kan också vara att man inte vill generera socialdemokraterna i deras sorgearbete, utan hålla dem vid gott mod till nästa gång det behövs ett krispaket. Det är nog en felspekulation. Socialdemokraterna lyckas nu med konststycket att med sin agitation knipa röster från det mindre missnöjespartiet Ny Demokrati, samtidigt som man prisas för ansvarstagande och framstår som nationens räddare.

Icke-socialister borde lyssna på vad socialdemokraterna säger och behandla dem därefter. Ord betyder något i politiken, och hut bör gå hem även där.

Svensk Tidskrift om Volvo Uddevalla

Ur SvT 1986/2:

Bilar bättre än båtar?

När regeringen skulle lägga ner Uddevallavarvet fick Volvo genom ett märkligt beslut inte bara lokaliseringstöd utan också rätt att använda 12 miljarder ur sina investeringsfonder för att investera mindre än två miljarder i Uddavalla.

Volvo fick till och med rätt att använda medel som ännu inte var eller är avsatta till fonden.

Genom att Volvo sade sig ha för avsikt att bygga en bilfabrik i Uddevalla ansåg sig Saab i Trollhättan, på pend-

lingsavstånd från Uddevalla, inte längre kunna bygga ut i Trollhättan, därför att de inte kunde få tillräckligt med arbetskraft.

Dessutom kan man anta att man på Saab ansåg att det vore bra om också Saab skulle få loss 12 miljarder kronor ur sina investeringsfonder.

Så har också skett. När Kockums i Malmö skulle läggas ner kom turen till Saab.

Akutmottagningen i industridepartementet sågs vara stängd. Men pengarna flödar ändå.

Är det då klokt eller inte att bygga bilar i stället för båtar? Om detta äger inte SvT någon särskild kompetens. Det vet bara marknaden.

Det hade därför varit principiellt bättre att fördela dessa 12–14 miljarder till företagsamheten i dess helhet och att sedan låta marknadsinformationssystem och dess osynliga hand styra investeringarna.

Man kan inte vara säker på att marknads osynliga hand hade varit lika givmild mot P G Gyllenhammar och Volvo som Thage G Petersons för väljarna klart synliga hand har varit.

förmodligen många fler, tror att förluster i pengar också är förlorade verkliga tillgångar.

Tack och lov är det inte så. Det är värdet, exempelvis på en fastighet, som gått ned med ett antal miljoner, men själva fastigheten står där fortfarande med samma antal bostäder eller kontor. Den reala tillgången finns kvar, men värdet har förändrats. Anledningen är att ingen längre är beredd att betala det tidigare högre priset.

Farligt blir det för vår ekonomi först när reala tillgångar skrotas. Om vi börjar riva hus, fabriker och skrota maskiner.

Detta farliga håller på att hända nu när industrin minskar sin produktion med 20 procent i volym, och på några få år sagt upp 200 000 människor.

Vi får alltså inte gråta för mycket över de finansiella smällarna. Däremot måste vi se upp så att inte stora delar av industrin läggs ned.

Vad som behövs nu, förutom vettiga marknadsekonomiska spelregler, är entreprenören. Optimism och "jäklar anamma" måste fram över allt. Den dystertämning som nu råder förvärrar bara. Och här borde bankerna ta ledningen. En uppgift för Björn Svedberg och Arne Mårtensson.

Skilj på finansiella och reala förluster

Var är pengarna? Frågade någon i ett radioprogram nyligen. Alla pengar som bankerna förlorat måste ju finnas någonstans, menade den intervjuade.

Så funderar nog många som inte är så insatta i nationalekonomi. Andra, och

Partistödet

I regeringens och socialdemokraternas krispaket berörs bland mycket annat det statliga partistödet. Det skall sänkas med 10 procent fr o m nästa mandatperiod, således efter 1994.

Åtgärden är bra, men ändå dålig.

Partierna, även de socialistiska, har tydligen äntligen börjat inse att politik

också handlar om psykologi och pedagogik. Betydelsefullt är inte enbart att i en besvärlig samhällsekonomisk situation genomdriva rationella besparingar på den offentliga sektorn. Lika viktigt är att åtgärderna vidtas på ett sådant sätt att det skapas förståelse för dem. Det är svårt men inte omöjligt. Mycket tyder på att flertalet medborgare trots allt är beredda att göra uppoffringar för det gemensamas bästa, förutsatt att de framstår som rimliga och motiverade.

Besparingarna i krispaketet går bl a ut över transfereringarna inom bostadssektorn, sjukvården och barnomsorgen. De drabbar dessutom kännbart ett så angeläget område som försvaret. Då är det utmärkt att inte heller de politiska partierna slipper undan utan får dra sitt strå till stacken, även om de summerar det rör sig om är symboliska. Ty varför skulle partierna vara något sorts sparfrälse? Föregår de inte med gott exempel, hur kan de då begära att allmänheten skall acceptera deras beslut?

Men varför vänta med besparingen på partistödet till nästa mandatperiod? Varför inte klippa till med en gång? Gör partierna det, kan de kanske rentav räkna med att få lite mer av det stöd, som nu ges till vissa organisationer, vilkas många gånger omfattande verksamhet huvudsakligen baseras på enskild offervilja och idealism!

Inför vårdnadsbidrag!

Iregeringsförklaringen från 1991 anges att vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrar skall införas under mandat-

perioden. Avsikten var att propositionen skulle föreläggas riksdagen i år. Till följd av krisuppgörelsen mellan regeringen och den socialdemokratiska oppositionen uppskötts det dock tills ekonomiska förutsättningar föreligger.

Det är angeläget att det verkligen blir ett vårdnadsbidrag.

För det första behöver det inte belasta budgeten alls. Reformen kan genomföras inom ramen för det kraftiga statliga och kommunala stöd som i dag utgår till barnomsorgen. En plats på ett kommunalt daghem kostar ungefär 75 000 kr per barn och år. (Beaktar man att många platser inte besätts på grund av sjukdom och annat kan siffran enligt vissa beräkningar sägas vara upp till 50 procent högre.) Därav svarar barnfamiljerna för endast 10–20 procent i avgifter. Självfallet kan det då inte vara omöjligt att omfördela dessa mångmiljardresurser, så att de även räcker till ett vårdnadsbidrag – rimligtvis då kompletterat med motsvarande avgiftshöjningar på kommunala daghem.

För det andra handlar det om rättvisa. Det omfattande samhällsstöd som de barnfamiljer får som har sina barn på daghem har ingen motsvarighet för de föräldrar som inte kan eller vill utnyttja den omsorgsformen. Ett vårdnadsbidrag skulle inte eliminera men i någon mån minska orättvisan.

För det tredje skall familjerna ha valfrihet. Ju mer ekonomiskt likvärdiga olika barnomsorgsalternativ blir – inklusive att någon av föräldrarna stannar hemma medan barnen är små – desto större möjligheter får familjerna att välja det som är bäst för barnen, vilkas intressen förbluffande ofta kommer i skymundan i det här sammanhanget.

Det har sagts att den svenska familjepolitiken är en av de mest genomsocialiserade sektorerna i samhället. Det måste vara ett förstahandsintresse för en borgerlig regering att avsocialisera detta betydelsefulla område.

Valen i Estland

Valen i Estland den 20 september var de första riktigt postsovjetiska riksdagsvalen i någon del av det före detta Sovjetunionen.

Till skillnad från många etablerade demokratier har Estland nu en majoritetsregering. Premiärminister blev Mart Laar. Största valallians blev Pro Patria, en sammanslutning av fem partier, däribland kristdemokrater och liberaler. Största enskilda parti blev Självständighetspartiet, det parti som bildades bokstavligen underjordiskt 1988. Dessa två grupperingar, tillsammans med valalliansen "Moderaterna", som i Estland innehåller centerpartiet och socialdemokraterna, båda ganska små, kontrollerar 53 mandat av den estniska riksdagens 101. Dessa har tillsammans bildat regering.

Den estniska grundlagen är mycket parlamentarisk, och presidentämbetet i Estland är också utformat som en icke exekutiv president med begränsad makt, ungefär som i Tyskland. Enligt grundlagen är det riksdagen som utser president. Som en kompromiss för att nå fram till antagande av grundlagen antogs som en övergångsbestämmelse att det första presidentvalets första omgång skulle utföras som allmänt val. Om en kandidat fick över

50 % av avgivna röster så skulle vederbörande bli vald. I annat fall skulle valet gå till riksdagen.

Och så blev det. Den bresjnevtida karriärkommunisten Arnold Rüütel fick visserligen flest röster, men inte över 50 %. Den enda gruppering i riksdagsvalet som stödde Rüütel, valalliansen Tryggt Hem (en sammanslutning av främst sovjetiska direktörer och kolchosledningarna), fick bara 17 mandat. Riksdagen valde också Lennart Meri, en person som inte varit med i kommunistpartiet om än heller aldrig riktigt underjordiskt oppositionell, till president med röstsiffrorna 59 mot 31.

I några svenska tidningar har man kunnat läsa att "ryssarna inte fick rösta". Verkligheten är dock mer komplicerad. Av Estlands upp emot 500 000 icke-ester är ungefär 100 000 automatiskt medborgare och fick således rösta. Av Estlands ungefär en miljon ester är ca 50 000 inte medborgare och fick således inte rösta. Att medborgarskapet inte automatiskt omfattar alla i Estland boende beror på att Estland inte ser sig som en nyskapad statsbildning utan som samma republik som 1940 blev ockuperad och som därför vad gäller såväl grundlag som medborgarskap och gränser inte bara är arvtagare till utan faktiskt samma republik som den förkrigstida. Detta har stöd inte bara i en total estnisk folkopinion utan också i att praktiskt taget hela västvärlden under ockupationstiden erkänt Republiken Estland de jure.

Icke-medborgarna erbjuds att ansöka om medborgarskap under förutsättning att de har bott minst två år i landet, kan klara ett språktest på 1 500 estniska ord samt avstår från eventuellt annat medborgarskap. Dessa krav är i varje internatio-

nell jämförelse mycket liberala. Möjligen kan några främst äldre ryssar tycka att språkstet är svårt, men å andra sidan kan det inte vara svårare för dem att lära sig estniska än vad det var för estländarna som tvingades lära sig ryska. Huvudskälet till att blott en mindre del av icke-medborgarna söker estniskt medborgarskap torde i stället vara att de flesta inte vill ge upp det ryska medborgarskapet. Många av Estlands ryssar har inte bott i Estland särskilt länge, och de har kvar starka band till anhöriga och till hemorter i Ryssland.

Det stora antal internationella observatörer som hade sökt sig till Estland på valdagen, trots kollisionen med Maast-

richtomröstningen i Frankrike, kom dit i tron att oroligheter och protester skulle finnas i de estniska ryskbygderna, men fann inte ett spår av sådant. En i Estland rätt vanlig uppfattning är, att de ryska aktivister som inför utländska gäster brukar uttrycka missnöje med att inte automatiskt få estniskt medborgarskap i själva verket inte är ett dugg intresserade av estniskt medborgarskap. Deras intresse är att återupprätta Sovjetunionen eller möjligen ett ryskt imperium. Så tolkar man t ex det faktum att Leninstatyn står kvar på hedersplats i Narva, trots att Leninstatyer numera knappast går att hitta vare sig i Moskva eller S:t Petersburg.